

Danuta Musiołowa

Wystawy i pokazy przygotowane przez Dział Zbiorów
Specjalnych Biblioteki Śląskiej w latach 1977 - 1980

"Mistrz introligatorskiego kunsztu" /Pokaz: 17 listopada
1977 r./

Z inicjatywy Śląskiego Oddziału Towarzystwa Przyjaciół Książki w Katowicach, w Czytelni Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej, odbył się w dniu 17 XI 1977 r. pokaz artystycznych opraw Stanisława Wilczka z Krakowa. Zainteresowanie tym szlachetnym rękodziełem, szczególnie tu na Śląsku, gdzie dotkliwie odczuwamy brak konserwatorów i introligatorów, było tak duże, że spotkanie z Mistrzem, godnym kontynuatorem starych i pięknych tradycji podzielono na dwa etapy. W pierwszym uczestniczyli zaproszeni goście: przedstawiciele władz miejskich i wojewódzkich, pracownicy naukowcy, miejscowi introligatorzy, bibliotekarze i archiwiści oraz dziennikarze. Drugą prezentację popołudniową przeznaczono dla ścisłego grona śląskich bibliofilów, rozszerzając ją o pokazy cennych, zabytkowych opraw z XV - XVIII wieku, pochodzących ze zbiorów specjalnych Biblioteki Śląskiej.

Stanisław Wilczek naukę introligatorskiego zawodu rozpoczął w 1928 roku, w znanym warsztacie Roberta Jahody w Krakowie, a po wojnie do października 1977 roku działał w Krakowskiej Spółdzielni Przemysłu Artystycznego "Starodruk", gdzie zyskał duże uznanie jako konserwator zabytkowych ksiąg, m.in. z Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Narodowej i zbiorów wawelskich. Od 1947 roku pracował również w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, co niewątpliwie bardzo korzystnie wpłynęło na ukształtowanie stylu komponowanych przez niego opraw.

A wykonał ich kilka tysięcy, z czego katowickiemu środowisku udostępnił około sześćdziesiąt. Świadczą one o mistrzowskim wprost opanowaniu rzemiosła, połączonego z wysokiej klasy artystyzmem. W dekoracji, na którą składa się cały program kompozycyjny /tłoczenia, złocenia, intarsja, odpowiednio dobrane materiały itp./, twórca sięgnął nie tylko do najlepszych tradycji krakowskiej szkoły, ale wykorzystując w pełni różne techniki zdobnicze, użył motywów własnych i oryginalnych. Harmonijne zespolenie wszystkich tych elementów i dostosowanie ich do treści książek sprawiają, że oprawy Stanisława Wilczka są prawdziwymi dziełami sztuki. Zaprezentowane prace ukazały nam ich autora, jako człowieka niezwykle utalentowanego, solidnego i doskonałego rzemieślnika, a w serdecznej rozmowie, która wywiązała się w czasie pokazu odkryliśmy jeszcze Jego urzekającą skromność, wrażliwość na piękno, umiłowanie zawodu.

Dodać trzeba, że bardzo chętnie dzielił się tajemnicami warsztatu: "O powodzeniu w moim zawodzie decydują dokładność i cierpliwość, a także znajomość dawnych technik introligatorskich. Ta wklejka może być typowym tego przykładem. Ozdobiłem ją bowiem według starej recepty. Wycięty na klocku wzór przenieśliśmy mianowicie na papier przy pomocy farby zrobionej z wody, mąki i odpowiedniego barwnika, a potem druk zabezpieczyłem warstwą wosku. A tę kapitałkę wykonałem własnoręcznie. Wzorowałem się na splotach stosowanych jeszcze do niedawna przez ludowych rymarzy w okolicach Rzeszowa..."

Wielu cennych wyjaśnień udzieliła także Zofia Wilczkowska, - mądra i doświadczona towarzyszką artystycznego trudu swego męża. W kilka miesięcy po spotkaniu dotarła do Katowic wiadomość o śmierci jednego z najwybitniejszych mistrzów współczesnego kunsztu introligatorskiego.

"Wydawnictwa Biblioteki Narodowej w zbiorach Biblioteki Śląskiej"
/Wystawa: 18 - 31 marca 1978 r./

Jubileuszowe obchody pięćdziesiątej rocznicy ustanowienia Biblioteki Narodowej z siedzibą w Warszawie miały w Bibliotece Śląskiej charakter bardzo uroczysty. Dla przedstawienia jednego tylko wycinka wielokierunkowej działalności tej zasłużonej placówki przygotowano wystawę pt. "Wydawnictwa Biblioteki Narodowej w zbiorach Biblioteki Śląskiej".

Inicjatorzy i zarazem organizatorzy pokazu pragnęli ukazać społeczeństwu śląskiemu ogromny wysiłek, jaki na polu wydawniczym podejmują pracownicy centralnej biblioteki Państwa.

Ekspozycja była dostępna dla zwiedzających od 18 - 31 marca 1978 r., a w jej otwarciu, oprócz licznie zgromadzonych przedstawicieli środowiska naukowego i kulturalnego, uczestniczył dyrektor ksiąźnicy narodowej, prof. dr hab. Witold Stankiewicz, który bezpośrednio po uroczystościach wygłosił odczyt pt. "Pięćdziesiąt lat Biblioteki Narodowej w rozwoju kultury polskiej".

Bogaty dorobek wydawniczy Biblioteki Narodowej zaprezentowano w dwudziestu ośmiu gablotach, rozmieszczonych w hallu i na korytarzach gmachu Biblioteki Śląskiej. Starannie dobrane eksponaty w liczbie około trzystu trzydziestu ułożono według wcześniej opracowanego scenariusza, w którym wyłoniło czternaście tematów głównych.

W części wstępnej pokazu /cztery gabloty na parterze/ znalazły się materiały dotyczące dziejów Biblioteki - m.in. wydawnictwa o Bibliotece Publicznej braci Załuskich, Dekret z dnia 24 lutego 1928 roku, powołujący do życia Bibliotekę Narodową, rozprawy naukowe i zdjęcie Stefana Dembego, pierwszego Jej dyrektora, artykuły i publikacje zasłużonego i wybitnego przedstawiciela polskiego bibliotekarstwa i nauki o książce - prof. Aludii Kaweckiej-Gryczowej.

Dużą wymową polityczną odznaczała się gabłota zatytułowana "Losy Biblioteki Narodowej w okresie okupacji", w której, obok wydawnictw książkowych na temat strat kulturalnych Warszawy oraz danych statystycznych, ilustrujących ogromne spustoszenie w zasobach Biblioteki /hitlerowcy zniszczyli wtedy 40% wszystkich zbiorów i ponad 90% zbiorów specjalnych/, zamieszczono wstrząsające fotografie ruin Pałacu Rzeczypospolitej i urny ze spalonymi książkami.

Różnorodną i wszechstronną działalność Biblioteki Narodowej w Polsce Ludowej pokazano na przykładzie polskich i obcojęzycznych Informatorów i przewodników, statutu, rozbudowanej struktury organizacyjnej, artykułów problemowych.

Właściwy przegląd wydawnictw rozpoczęła, opracowywana w Instytucie Bibliograficznym, bibliografia narodowa, w skład której wchodziły cztery człony: "Przewodnik Bibliograficzny", tygodnik rejestrujący bieżącą polską produkcję wydawniczą książek; "Bibliografia Zawartości Czasopism", miesięcznik uwzględniający artykuły z przeszło tysiąca periodyków polskich i dwóch głównych gazet codziennych; "Bibliografia Czasopism i Wydawnictw Zbiorowych"; "Polonica Zagraniczne", roczna bibliografia zawierająca zestawienie druków polskich i Polski dotyczących, a opublikowanych za granicą.

Tematem osobnej gabłoty były m.in. takie bibliografie specjalne jak: ukazująca się w dwóch częściach "Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce" oraz "Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej" - przegląd artykułów z zagranicznych czasopism a także obcych publikacji książkowych z adnotacjami.

Wydzielone miejsce na wystawie zajęły czasopisma Biblioteki Narodowej /"Rocznik Biblioteki Narodowej", "Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej", "Sprawozdania Biblioteki Narodowej za rok .../, w których ogłaszane są artykuły z zakresu nauki o książce, informacje

o bieżących pracach, nabytkach, kontaktach zagranicznych, itp.

Wśród wystawionych publikacji znalazły się również czasopisma statystyczne: "Ruch Wydawniczy w Liczbach" /informuje o ilości tytułów książek i czasopism ukazujących się w Polsce, o wysokości nakładów, poczytności pisarzy/ oraz "Biblioteki Publiczne w Liczbach" /obrazuje stan i działalność tej sieci w Polsce/.

Bardzo liczną grupę w omawianej ekspozycji stanowiły serie wydawnicze, które poprzez odpowiedni układ w oddzielnych gablotach udostępniono w możliwie najkompletniejszym zestawie tytułów. Były to następujące wydawnictwa seryjne: "Prace Instytutu Bibliograficznego" /seria obejmująca publikacje z zakresu teorii i metodyki bibliografii oraz spisy bibliograficzne/; "Z Badań nad Czytelnictwem" /seria poświęcona socjologicznym aspektom czytelnictwa/; "Materiały Informacyjne Instytutu Książki i Czytelnictwa" /prezentacja wyników badań naukowych z zakresu bibliotekarstwa i czytelnictwa/; "Materiały. Analizy. Informacje." /seria dotycząca działalności prowadzonej przez poszczególne zakłady Biblioteki Narodowej/; "Poradniki Bibliograficzne" /adnotowane zestawienia literatury/; "Zeszyty Przekładów" /seria przedstawiająca piśmiennictwo zagraniczne w tłumaczeniu polskim na temat współczesnych kierunków i osiągnięć bibliotekarstwa/.

Na prezentację zasługiwały również wartościowe i często wykorzystywane w praktyce bibliotecznej wydawnictwa: "Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych" - rocznik obejmujący około 27 tys. tytułów oraz "Centralny Katalog Książek Zagranicznych" - kwartalnik wykazujący ponad 100 tys. książek rocznie /obydwa wydawnictwa są opracowywane w oparciu o technikę komputerową w systemie ARKA/, drukowane katalogi zbiorów /rękopisów, inkunabułów w bibliotekach polskich, mikrofilmów wykonanych i udostępnianych przez Bibliotekę Narodową/.

katalogi wystaw wzbogacone kolekcją archiwalnych afiszy podarowanych Bibliotece Śląskiej dla celów wystawowych.

Dużym zainteresowaniem zwiedzających cieszył się dział zatytułowany "Książka w dawnej kulturze polskiej", w którym miejsce honorowe wyznaczało monumentalne wydawnictwo "Polonia typographica saeculi sedecimi", odznaczone złotym medalem na Biennale Książki Naukowej w Bolonii.

Swoiste zamknięcie ekspozycji stanowiła gablota, zawierająca skromną dokumentację, świadczącą o związkach, jakie od wielu lat łączą Bibliotekę Śląską z księżnicą narodową. Znalazły się w niej: drukowany katalog i fotografie z otwarcia wystawy pt. "Zawsze wierni ojczyźnie" /1971/, przygotowanej przez obydwie biblioteki w związku z pięćdziesiątą rocznicą Śląskiego zrywu powstańczego; urzędowa korespondencja dotycząca współpracy w zakresie "Bibliografii polskiej 1901-1939", Centralnego Katalogu Starych Druków; a także cenny druk z 1769 roku /Henri Louis Duhamel du Monceau: "Sposób robienia węglów, czyli sztuka węglarska"/, przekazany w darze przez Bibliotekę Narodową Bibliotece Śląskiej z okazji pięćdziesięciolecia działalności.

"Polska książka barokowa". /Wystawa: 10 - 19 maja 1978 r./

W związku z Sympozjum Naukowym: "Wśród zagadnień polskiej literatury barokowej. Motywy, inspiracje, recepcja", zorganizowanym przez Instytut Literatury i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego otwarto w gmachu Biblioteki Śląskiej wystawę pt. "Polska książka barokowa".

Zamierzeniem organizatorów było ukazanie charakterystycznej dla tej epoki różnorodności problemów, gatunków literackich, kontrastów i sprzeczności. Ekspozaty w ilości około 200 woluminów pochodziły wyłącznie z zasobów Biblioteki Śląskiej. Z uwagi na ich wyjątkową

wartość i znaczenie dla kultury polskiej obiekty udostępniono w małej sali, co ograniczyło rozmiary ekspozycji. Podczas selekcji materiałów wyłoniono następujące działy: 1. Opracowania i monografie / w wyborze /. 2. Liryka barokowa, 3. Epika historyczna, 4. Satyra i fraszka, 5. Literatura sowizdrzalska, 6. Traktaty społeczno-polityczne i obyczajowe, 7. Proza kaznodziejska, 8. Historiografia i pamiętnikarstwo, 9. Biografistyka i paremiografia, 10. Przekłady i przeróbki, 11. Piśmiennictwo polskie na Śląsku.

Wprowadzeniem do tematu były dwie gabloty, w których umieszczono podstawowe do badań nad epoką baroku opracowania ogólne, ważniejsze studia i syntezy takich wybitnych naukowców i historyków literatury, jak : Karola Badeckiego, Aleksandra Brücknera, Kazimierza Budzyka, Stanisława Grzeszczuka, Czesława Hernasa, Juliana Krzyżanowskiego, Stanisława Piszczkowskiego, Romana Pollaka, Stanisławy Sokołowskiej. Wśród wydawnictw monograficznych znalazły się m.in. rozprawa Edwarda Porębowicza "Andrzej Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej" /Kraków 1893/, praca Tadeusza Sinka "Poetyka Sarbiewskiego" /Kraków 1918/, studium Róży Fischerówny "Samuel Twardowski jako poeta barokowy" /Kraków 1931/, dzieło Ludwika Kamykowskiego "Kasper Twardowski. Studium z epoki baroku" /Kraków 1939/ oraz obszerne monografie Janusza Pelca "Zbigniew Morsztyn, arianin i poeta" /Wrocław 1966/ i "Zbigniew Morsztyn na tle poezji polskiej XVIIw." /Warszawa 1973/.

W dziale zatytułowanym "Liryka barokowa", obok utworów Kaspra Twardowskiego, Wespazjana Kochowskiego, Stanisława Morsztyna, najwięcej miejsca poświęcono teoretykowi nowej poezji - Maciejowi Kazimierzowi Sarbiewskiemu. Spośród kilku edycji jego łacińskich pieśni /Antwerpia 1630, 1634, Wrocław 1660, Kolonia 1721 /uwagę

zwiedzających przyciągało wydanie "Lyricorum libri IV" /Antwerpia 1632/ ze słynną kartą tytułową, rytowaną według projektu Petera Paula Rubensa.

Bardzo żywe w epoce baroku zainteresowania wypadkami historyczno-wojennymi ukazano poprzez opisy kronikarskie ludzi, którzy w przedstawionych wydarzeniach brali udział bezpośredni /Augustyn Kordecki: "Nova Gigantomachia", Kraków [ok. 1657]/, Częstochowa 1694; Jakub Sobieski: "Commentariorum Chotinensis belli libri tres", Gdańsk 1646; Wespazjan Kochowski: "Annales Poloniae", Kraków 1688, 1698/ a także na wybranych przykładach epiki historycznej, prezentując m.in. dzieła najpłodniejszego twórcy tego gatunku - Samuela Twardowskiego /"Wojna domowa z Kozaki", Kraków 1660, Kalisz 1681; "Miscellanea selecta", Kalisz 1682/ oraz wzorowany na "Jerozolimie wyzwolonej", niedokończony epos Wespazjana Kochowskiego "Dzieło Boskie albo Pieśni Wiednia" /Kraków 1684/.

Tematem kolejnej gabloty była "Satyra i fraszka", którą ilustrowały utwory Krzysztofa i Łukasza Opalińskich, Hieronima Morsztyna, a przede wszystkim największego satyryka siedemnastowiecznej Polski - Wacława Potockiego. Wśród cennych eksponatów umieszczono m.in. rzadkie wydanie "Jovialitates" z 1747 roku, różniące się od znanych kartą tytułową i dedykacją.

W zakresie tzw. literatury sowizdrzałskiej zrozumiałe zainteresowanie budziły trzy unikaty - ujawnione niedawno edycje dwóch anonimowych utworów polskiej literatury mieszczańskiej z XVII wieku: "Nędzy z Biedą" i "Walnej wyprawy do Wołoch" oraz egzemplarz nieznanego utworu tejże literatury pt. "Jantaszek z wojny moskiewskiej" z 1661 roku.

Na wystawie znalazły się również traktaty społeczno-obyczajowe i polityczne Stanisława Herakliusza Lubomirskiego, Łukasza Opaliń-

skiego, Aarona Aleksandra Olizarowskiego, Andrzeja Maksymiliana Fredry; kazania Fabiana Birkowskiego, Piotra Skargi, Jacka Mijakowskiego. Bardzo wszechstronnie przedstawiono twórczość Szymona Starowolskiego, prezentując pierwszy syntetyczny obraz literatury polskiej /"Scriptorum Polonicorum Hekatonstas", Frankfurt 1625/ oraz wybrane dzieła publicystyczne /"Polonia", Kolonia 1632, Gdańsk 1652, "Reformacya obyczajów polskich" [b.m.ok.1655], "Lament utrapionej matki" [b.m.1793], "Tractatus tres", Wrocław 1734/.

Niezwykle interesującą prezentację tłumaczeń i parafraz tekstów łacińskich, włoskich, francuskich, w których autorzy polscy osiągnęli nie tylko uoskonalność oryginałów, ale wprowadzili do nich pierwiastki rodzime, otwierały trzy wydania "Goffreda" Tassa /Kraków 1618, 1651, 1687/ - głośnego arcydzieła włoskiej epiki renesansowej, przełożonego przez Piotra Kochanowskiego. Z tomu przekładów dokonanych przez Jana Andrzeja i Stanisława Morsztynów, ogłoszonych w końcu XVII wieku pokazano "Cyda" Corneille'a, "Andromachę" Racine'a, "Hipolita" Seneki i "Psyche" Marina. Na uwagę zasługiwały również romanse pastoralne - przeróbki Samuela Twardowskiego /"Nadobna Paskwalina", Kraków 1701; "Dafnis drzewem bobkowym", Kraków 1702/, Wacława Potockiego /"Argenida", Lipsk 1728, Poznań 1743/ oraz anonimowy przekład powieści włoskiej G.A. Mariniego pt. "Koloander wierny Leonildzie".

Cztery gabloty pośrodku sali poświęcono piśmiennictwu polskiemu na Śląsku, podporządkowanemu przede wszystkim Kościołowi i sprawom wyznaniowym. Bogaty wybór eksponatów charakterystycznych dla tego regionu obejmował postylle, kancjonały, katechizmy, modlitewniki, pisma teologiczne, podręczniki do nauki języka polskiego, gramatyki polsko-niemieckie oraz inne utwory okolicznościowe takich pisarzy, jak: Jan Arndt, Samuel Dambrowski, Maciej Dobracki, Jan Ernesti,

Adam Gdacius, Jan Herbinus, Bartłomiej Malicki, Jan Muthman, Marcin Opitz, Joachim Pastorius, Samuel Ludwik Zasadius. Najwartościowszy pomnik regionalnego piśmiennictwa, kuźniczy poemat "Officina ferraria" Walentego Rożdzieńskiego udostępniono w kilku wydaniach dwudziestowiecznych a także poprzez liczne studia i opracowania śląskich naukowców.

Wystawa, którą poprzedził wykład doc.dr hab. Pauliny Buchwald-Pelcovej pt. "Literatura barokowa a książka", ujawniła nie tylko cenną kolekcję siedemnastowiecznych druków, stanowiących podstawę do badań historyczno-literackich, ale poza znaczeniem naukowym ukazała również jej walory dydaktyczne, co zostało przez specjalistów literatury staropolskiej wysoko ocenione.

"Zbiory bibliofilów śląskich". /Wystawa: 20 - 30 maja 1978 r./

Z okazji dziesięciolecia istnienia, Oddział Śląski Towarzystwa Przyjaciół Książki w Katowicach przy współudziale pracowników Działu Zbiorów Specjalnych zorganizował w gmachu Biblioteki Śląskiej interesującą wystawę bibliofilską. Trudność w **opracowaniu scenariusza** polegała na tym, że do zespołu ludzi ogarniętych tą szlachetną pasją należą przedstawiciele wielu grup społecznych i zawodowych o bardzo zróżnicowanych zainteresowaniach. W związku z tym organizatorzy dysponowali materiałem ciekawym, ale nie jednorodnym, z którego dla wyłonienia koncepcji należało dokonać odpowiedniego wyboru. Jako zasadę przyjęto eksponowanie obiektów szczególnie cennych i rzadkich.

Zaprezentowano zbiory dwudziestu dwu członków Towarzystwa; na krótką charakterystykę zasługuje kilka ich kolekcji. Piękne, artystyczne oprawy do dzieł Jana Parandowskiego oraz wartościowe wydawnictwa towarzystw bibliofilskich z okresu międzywojennego udostępnili Janina i Roman Chrzastowscy. Sporo miejsca na wystawie zajęły edycje

bibliofilskie, dawne i współczesne, wybrane z bibliotek Piotra Stasiaka /współzałożyciela przedwojennego Towarzystwa Miłośników Książki i Grafiki/, Danuty Musiołowej i Stanisławy Weberowej. Maria Skalicka prezentowała kilkanaście rzadkich druków z troskliwość gromadzonego, regionalnego zbioru cieszyńskich, Tadeusz Pach przedstawił wybrane cracoviana, a Józef Wanag, autor kilkudziesięciu ekslibrisów udostępnił pozycje z zespołu lettoników i lituaników. W gablotach wystawowych znalazły się również cenne stare druki /np. weneckie wydanie dzieł Horacego z 1564 r./ oraz dziewiętnastowieczne edycje literatury pięknej, pochodzące z bibliotek Aleksandra Baumgardena, Wandy Semkowicz-Zarembiny, Janiny Stolarzewiczowej i Aleksandra Szczęścikiewicza. Książkę naukową reprezentowały dzieła o treści historycznej i heraldycznej z kolekcji Juliusza Niekrasza, podręczniki do historii literatury polskiej i geografii ze zbiorów Alojzego i Jerzego Lochów, rzadkie polonica z biblioteki Józefa Mayera oraz wydawnictwa z zakresu historii księgarstwa, zgromadzone przez długoletniego, zasłużonego księgarza, Henryka Nikodemskiego.

Z bogatego zbioru muzykaliów Zbigniewa Lipczyńskiego, kompozytora i dyrygenta Operetki w Gliwicach wybrano śpiewniki patriotyczne z okresu niewoli oraz teksty muzyczne utworów własnych. Tematyki muzycznej dotyczyły również rzadkie publikacje i okolicznościowe medale, które wystawił założyciel prywatnego muzeum i znany kolekcjoner chopinianów, Stanisław Bocianowski. Natomiast, o równie poważnym traktowaniu zbieractwa, ale dotyczącym innej dziedziny sztuki świadczyła zawartość jednej z gablot, poświęconej grafice, w której Stefan Kossek, znawca i teoretyk hobbistyki pokazał kilka pięknych tek ekslibrisów i wydawnictw teoretycznych. Wśród wystawionych eksponatów zrozumiałe zainteresowanie budziły odrębne,

często bardzo osobiste dedykacje współczesnych pisarzy na książkach, pochodzących z biblioteki historyczno-literackiej Celestyna Kwietnia. Szczególną uwagę zwiedzających cieszyły się książeczki miniaturowe Zygmunta Skocnego, uczestnika licznych krajowych i zagranicznych wystaw.

Dla zobrazowania inicjatyw i osiągnięć Towarzystwa Przyjaciół Książki w minionym dziesięcioleciu, w czterech gablotach zestawionych w środku sali wyłożono księgi pamiątkowe, druki ulotne, zaproszenia, korespondencję oraz piękne pod względem edytorskim wydawnictwa własne.

Skromną dokumentację omawianej ekspozycji stanowi dziewiąta publikacja Oddziału Śląskiego, wydana w 1980 roku, w osiemdziesięciu numerowanych egzemplarzach.

"Miasta i przemysł śląski w grafice XX wieku". /Wystawa: 21 styczeń - 29 lutego 1980 r./

W ramach obchodów trzydziestej piątej rocznicy wyzwolenia Katowic czynna była w Bibliotece Śląskiej wystawa pt. "Miasta i przemysł śląski w grafice XX wieku" którą następnie na prośbę Towarzystwa Przyjaciół Miasta Rudy Śląskiej przeniesiono do Miejskiej Izby Regionalnej, gdzie eksponowana w dniach od 5 marca do 15 kwietnia 1980 r., cieszyła się dużym zainteresowaniem i frekwencją.

Ekspozycja była pierwszą próbą publicznego udostępnienia współczesnej grafiki śląskiej pieczętowanej i systematycznie gromadzonej od wielu lat w naszej Bibliotece. Z tego bogatego zbioru tematycznego do wystawy zaklasyfikowano sto jedenastce prac trzydziestu dwu artystów /w tym siedmiu amatorów/, wykonanych różnorodnymi technikami. Najliczniejszą grupę stanowiły drzeworyty /35/, a po nich akwaforty /32/ i linoryty /28/. Na wystawie znalazły się również akwatinty

/2/, autocynkografie /2/, litografie /2/, serigrafie /2/ i rysunki piórkem /8/. Ekspozaty zawieszono były na dziesięciu stojakach oraz wyłożone w trzydziestu gablotach rozmieszczonych w hallu i na korytarzach gmachu.

Zamierzeniem organizatorów wystawy było pokazanie możliwie pełnego obrazu surowej, osobliwej urody Śląska, od szerokiej panoramy począwszy, poprzez wejście w miasta, po bogactwo tej ziemi - jej huty, kopalnie i ludzi. Jako kryterium układu przyjęto prezentację poszczególnych twórców w porządku chronologicznym, co z jednej strony stanowiło przegląd ich tematycznego dorobku, z drugiej - umożliwiło przedstawienie w sposób bardziej naturalny specyficznego krajobrazu, układającego się w charakterystyczną mozaikę - szyby kopalniane, piece hutnicze, kominy fabryk, dymiące hałdy przeplatały się ze starymi i nowymi dzielnicami mieszkaniowymi, zaułkami, skwerami, czy miejscami wypoczynku. Tak dobrany zespół grafik pozwolił być może na uniknięcie ewentualnej monotonii, jaka mogłaby się wkraść przy przyjęciu koncepcji, wyodrębniającej określone tematy, np. pejzaż przemysłowy, zakład pracy i ich wnętrza, architektura miast itp.

Dużo miejsca na wystawie poświęcono wybitnym, nieżyjącym już twórcom. Z bogatej spuścizny znakomitego, śląskiego drzeworytnika Pawła Stellerę, zebranej w tekach: "Górny Śląsk w drzeworycie" /Katowice 1933/, "Śląsk Cieszyński w drzeworycie" /Katowice 1934/, "Typy polskie w drzeworycie" /Katowice 1939/, "Czarny Śląsk w drzeworycie i linorycie" /Katowice 1954/, "Opole 1960 w drzeworytach Pawła Stellerę" /Opole 1960/ można było pokazać jedynie bardzo skromny wybór prac, przedstawiających pejzaż przemysłowy i miejski w typowej konwencji realistycznej. W dwu gablotach znalazły się m.in. następujące grafiki: "Hałdy kopalni Ferdynand", "Kondensatory kopalni

Hr. Laura", "W stalowni", "Plac Andrzeja w Katowicach", "W hucie", "Praca w przodku na ścianie".

O skali zainteresowań tematem śląskim Władysława Zakrzewskiego - artysty pochodzącego z Kujaw a osiadłego w Krakowie świadczyły piękne akwaforty i miedzioryty z tek: "Śląsk" i "Bielsko" /około 1937/, prezentowane również w wyborze. Oto niektóre tytuły: "Gmach Województwa w Katowicach", "Hałda", "Huta Pokój", "Młot mechaniczny", "Wnętrze kopalni węgla".

W odrębnej gablocie wyłożono dwanaście prac z teki "Cieszyn w grafice. 1150-lecie Cieszyna" /1960/, wykonanych różnorodnymi technikami przez Kazimierza Stopkowicza.

Jednak główny zrab ekspozycji stanowił dorobek kilku pokoleń współczesnego środowiska plastycznego, które reprezentowały m.in. takie nazwiska, jak: Edward Biszorski, Roman Chruściel, Stanisław Gawron, Bogna Krasnodębska-Gardowska, Ludmiła Moździanowska, Kazimierz Marcin Moździerz, Irena Nowakowska-Acedańska, Alina Rabaszowska, Roman Starak. W ich twórczości wybranej na wystawę można było prześledzić zarówno dążność do utrwalenia i przechowania ginących już dziś osobliwości regionu wielkiego przemysłu /przykładem - włączona do zespołu, nobilitowana brzydota "famileków" Rudy Śląskiej w akwafortach i sitodrukach młodych grafików Jana Szmatocha i Krzysztofa Marka Kołaczkowskiego/, jak i zgodną egzystencję starego z nowym, co znalazło wyraz w drzeworytach Zygmunta Acedańskiego z teki "Gliwice 1944-1969", w misternych akwafortach Jana Nowaka "Katowice I", "Katowice II", "Katowice III", "Pejzaż-Gliwice", czy w cyklu prac Stanisława Rabaszowskiego "Nowe Tychy".

W trosce o walory dokumentacyjne pokazu uzupełniono go interesującymi pracami kilku śląskich plastyków nieprofesjonalnych, których obecność w życiu społeczno-kulturalnym regionu jest niezwykle aktyw-

na a ich twórczość będąca przejawem głębokiej wrażliwości i szlachetnych pasji - bogata i wartościowa. Za zasługujące na pokazanie uznano grafiki Jana Gluzy /"Cieszyn, Ratusz", "Cieszyn, ul. Hażłaska", "Cieszyn, ul. Przykopa"/, Bogusława Heczki /"Centrum Wisły sprzed 1925 roku", "Willa Placówka sprzed 1939 roku"/, Mariana Jędrzejewskiego /"Na montażu"/, Jana Nowaka I /"Latawce"/, Józefa Rockstroha /"W cztery strony świata", "Katowice, 1979"/, Józefa Szmatlocha /"Bielsko-Biała, Plac Chrobrego"/, Jana Żyły /"Tryptyk cieszyński"/.

Dopełnieniem portretu miast i przemysłu w ujęciu plastycznym były duże, oszkłone plansze, prezentujące grafiki następujących twórców: Eugeniusza Delektę /"Katowickie przenikania"/, Bronisława Jarczoka /"Huta Katowice II"/, Krzysztofa Marka Kołaczковского /"Koloryt śląski, Ruda Śląska I"/, Anny Kowalczyk-Klus /"Tajemnicze światło Śląska"/, Danuty Osadczy /"Katowickie stawy"/, Ryszarda Osadczego /"W hucie", "Śląsk czarny, Śląsk zielony"/.

Trud zorganizowania wystawy, a więc: uzupełnienie Śląskiej Kolekcji, opracowanie scenariusza, staranny i przemyślany dobór eksponatów, estetyczny sposób ich układu podjęły Danuta Musiołowa i Grażyna Niewiadomska, które są również autorkami bogato ilustrowanego, drukowanego katalogu, stanowiącego naukową dokumentację całej ekspozycji.

Ten swoisty przegląd osiągnięć górnośląskiego i zagłębiowskiego środowiska artystycznego został bardzo przychylnie oceniony w radiu, telewizji i notatkach prasowych, potwierdził bowiem trafność spostrzeżeń, że sztuka rodzi się z obserwacji rzeczywistości a jej "źródło nie wysycha nigdy".